הרב יהודה זולדן, באר יהודה – ראש השנה, עמ' 444-458

שיעור כו

שופר ביובל – איש בביתו, ונשים במצוות שופר

(ראש השנה ל ע"א; לג ע"א)

הקדמה
א. רב הונא: תקיעה בשופר ביובל בזמן בית דין
ב. "וקראתם דרור" – איש בביתו; מצוות חנוכה נר איש וביתו
ג. חובת נשים במצוות שופר ביום הכיפורים של יובל
ד. נשים – ברכה על מצוות שופר בראש השנה
סיכום

הקדמה

בגמרא (ל ע"א) נאמר: "תקיעת ראש השנה ויובל דוחה את השבת בגבולין, איש וביתו". הגמרא פירשה בתחילה את הביטוי "איש וביתו" – "איש ואשתו", ומכאן שנשים חייבות בתקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל ובראש השנה. הגמרא דחתה הסבר זה בטענה שמצוות שופר היא מצוות עשה שהזמן גרמה ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן. הגמרא הסבירה את הביטוי: "איש וביתו" – "איש בביתו", ובהקשר לתקיעת שופר ביובל. הדיון בגמרא בברייתא זו החל בעקבות דברי רב הונא שזמן התקיעה במשך יום הכיפורים ביובל הוא בזמן שבית הדין יושבים, אם כי אין חובה לתקוע בפני בית הדין.

הגמרא (לג ע"א) ציינה מחלוקת תנאים בשאלה אם לאישה אסור לקיים מצוות שופר בראש השנה או שהיא אמנם פטורה אך רשאית לקיים. בעלי התוספות כתבו שההלכה היא שאישה רשאית לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן, וראשונים חלקו בשאלה אם היא גם מברכת על המצוות הללו.

נעיין תחילה במהלך הגמרא ובהתאמת דברי רב הונא לאמור שיש לתקוע ביובל בזמן בית דין. לאחר מכן נתמקד במשמעות הביטוי "איש וביתו" – "איש בביתו" ביובל, ונדון במשמעות ההדגשה שתקיעת שופר ביובל היא "איש בביתו", ובהשוואה למקור נוסף יחיד בדברי תנאים שגם בו נזכר הביטוי "איש וביתו". נתמקד גם בחובה של נשים במצוות שופר ביובל ובראש השנה, ובמחלוקת הראשונים אם נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן.

א. רב הונא: תקיעה בשופר ביובל בזמן בית דין

במשנה (כט ע"ב) חלקו חכמים ורבי אלעזר בהיקף תקנתו של רבן יוחנן בן זכאי לאחר החורבן בנוגע לתקיעת שופר בשבת במקום שיש בית דין. לדעת רבי אלעזר הייתה זו תקנה ייחודית לבית הדין שגלה מירושלים ליבנה. חכמים חלקו על רבי אלעזר: "אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין". על דברי חכמים הללו נאמר בגמרא (כט ע"ב – ל ע"א):

> אמר רב הונא: ועם בית דין. מאי ועם בית דין? בפני בית דין. לאפוקי שלא בפני בית דין – דלא.

רב הונא הסביר שהאפשרות לתקוע בשבת במקום שיש בית דין היא רק בפני בית הדין, אך אין תוקעים שלא בפני בית דין, גם כשיש בית דין באותו מקום. הגמרא דנה בדברי רב הונא הללו, ואחר כך נאמר שיש מי שהסביר שרב הונא אמר דבריו אלו בנוגע לאמור במשנתנו רק לעניין תקיעת שופר ביובל, כאמור במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב סוף פרק א אות ה; ל ע"א):

"ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" (ויקרא כה, ט), מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

את דברי רב הונא שתוקעים ביובל רק בזמן שבית הדין יושבים, הסביר רש"י (ד"ה בין בזמן וד"ה איכא): "דהיינו עד שש שעות... דהא ליכא לפרושי האי ועם בית דין – בפני בית דין, דהא 'בכל ארצכם' כתיב".[1]

על דברי רב הונא הללו הקשה רבא:

> מתיב רבא: תקיעת ראש השנה ויובל דוחה את השבת בגבולין, איש וביתו.
> מאי איש וביתו? אילימא איש ואשתו, איתתא מי מיחייבא? והא מצות עשה שהזמן גרמא היא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות! אלא לאו: איש בביתו, ואפילו שלא בזמן בית דין!
> לא, לעולם בזמן בית דין.

רבא בירר מה כוונת המילים "איש וביתו", ובתחילה הציע שהכוונה היא "איש ואשתו". נראה שהצעתו זו מבוססת על כך שחכמים מתייחסים לאשתו של אדם כביתו: "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, ו, יא, יז).[2] אך רבא שלל את הפירוש הזה בטיעון שאישה איננה חייבת לתקוע בשופר כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה, מאחר שיש לתקוע בשופר רק בראש השנה וביום הכיפורים של יובל, וכן יש לקיים מצווה זו ביום בלבד ולא בלילה, ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן.

הפירוש של רבא לביטוי "איש וביתו" בהקשר לתקיעת שופר ביובל הוא: "אלא לאו: איש בביתו, ואפילו שלא בזמן בית דין". "איש בביתו" – במסגרת משפחתו. מאחר שאדם תוקע בביתו, משמע שהוא תוקע "אפילו שלא בזמן בית הדין", ויוצא שברייתא זו סותרת את דברי רב הונא. על הוכחה זו השיבה הגמרא: "לא, לעולם בזמן בית דין". לפי רב הונא אדם תוקע בביתו בכל מקום "בארצכם", אך עליו לעשות כן בזמן שבית דין יושבים, דהיינו עד שש שעות.

בהמשך הסוגיה הקשה רב ששת על רב הונא מברייתא שממנה למד שתוקעים ביובל בין בזמן בית דין בין שלא בזמן בית דין ובניגוד לדברי רב הונא, ותשובת הגמרא היא שאין זו כוונת הברייתא אלא שביום הכיפורים ביובל בזמן בית דין – תוקעים, בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וכדברי רב הונא.

ב. "וקראתם דרור" – איש בביתו; מצוות חנוכה נר איש וביתו

בברייתא נאמר: "תקיעת [ראש השנה ו]יובל דוחה את השבת בגבולין, איש וביתו". הגר"א מחק את המילים: "ראש השנה ו...", מאחר שהדיון בגמרא הוא על בסיס ההנחה שרב הונא אמר את דבריו בנוגע לתקיעת שופר ביובל ולא בנוגע לתקיעת שופר בראש השנה.[3]

נראה שתשובת רבא "איש בביתו" היא פירוש למילים שבברייתא: "איש וביתו". צירוף המילים "איש וביתו" מוזכר במקרא שלוש פעמים, ובכל המקורות הללו הכוונה לאיש ולבני משפחתו – נשים וילדים. במקורות הללו יש פירוט מי הם בני הבית: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב **איש וביתו**

---

1 המקור לכך שבית דין יושבים עד שש שעות ביום הוא בגמרא (שבת י ע"א): "עד מתי יושבין בדין? אמר רב ששת: עד זמן סעודה". וכך פסק הרמב"ם (הל' סנהדרין ג, א): "עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרי קטנה ובית דין של שלשה, יושבין מאחר תפלת השחר עד סוף שש שעות ביום". רבינו יעקב (טור חושן משפט הלכות דיינים סי' ה) כתב: "זמן ישיבת הדיינין מהבקר עד חצי היום, מכאן ואילך אין צריכין לישב". נושאי הכלים בטור ובשולחן ערוך פירשו את דבריהם.

2 משנה (יומא א, א). תוספות הרא"ש (קידושין כב ע"א) כתב: "גבי כהן גדול דכתיב 'וכפר בעדו ובעד ביתו' שצריך שתהא לו אשה, אבל אבנים לא קפיד". רבי יוסי (שבת קיח ע"ב) אמר: "מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ולשורי שורי. אלא: לאשתי ביתי, ולשורי שדי".

3 גם התוספות (ד"ה לא לכולם) התקשו בנוסח הברייתא וכתבו ש"בגבולין איש בביתו' איובל קאי ולא אראש השנה". כך כתב גם בתוספות הרא"ש (שם). היה ניתן לגרוס בגמרא: "תקיעת ראש השנה של יובל דוחה את השבת...".

באו... שבעים נפש" (שמות א, א-ה); "וישב דוד עם אכיש בגת הוא ואנשיו **איש וביתו** דוד ושתי נשיו אחינעם היזרעאלית ואביגיל אשת נבל הכרמלית" (שמואל א כז, ג); "ויעל שם דוד וגם שתי נשיו אחינעם היזרעלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי. ואנשיו אשר עמו העלה דוד **איש וביתו** וישבו בערי חברון" (שמואל ב ב, ב-ג).

הביטוי "איש וביתו" נזכר בדברי תנאים פעם אחת נוספת בלבד, בהקשר להדלקת נר חנוכה (שבת כא ע"ב), וגם שם הכוונה לאיש ומשפחתו:

> תנו רבנן: מצות חנוכה – נר **איש וביתו**. והמהדרין – נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

רש"י (ד"ה נר, וד"ה המהדרין) פירש:

> נר איש וביתו – נר אחד בכל לילה, ואיש **וכל בני ביתו** סגי להו בנר אחד. והמהדרין – אחר המצות עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד **מבני הבית**.[4]

תקנת חכמים להדליק נר חנוכה היא לקיים את המצווה במסגרת המשפחה. ראש המשפחה מדליק נר אחד בכל לילה לכל בני הבית, והמהדרין כל אחד מבני הבית מדליק נר אחד בכל יום, ומהדרין מן המהדרין ראש הבית או כל אחד מבני הבית מדליקים בכל יום כמספר הימים ולפי מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

הדלקת נרות חנוכה במסגרת המשפחה היא פרסום הנס במסגרת המשפחה. גם "בשעת הסכנה – מניחה על שלחנו ודיו". פרסום הנס הבסיסי הוא בראש ובראשונה במעגל המשפחתי.

בסוף הדיון בסוגייתנו נאמר ש"איש וביתו" בנוגע ליובל הוא "איש בביתו". מדוע היה חשוב לברייתא לומר שהתקיעה בשופר ביובל היא "איש בביתו"? הרי עיקר המסר הוא שיש לתקוע בזמן שבית דין יושבים, בין בפניהם בין שלא בפניהם, ואין זה משנה היכן אדם תוקע כשהוא אינו נמצא בפני בית דין.

נראה לומר שההדגש בברייתא זו הוא ממד הפרסום שיש למצווה זו, וכדברי הרמב"ם (ספר המצוות, עשה קלז):

> וידוע שהתקיעה הזאת ביובל אמנם היא **לפרסם החרות** ושהוא מין מן ההכרזה, והוא אמרו "וקראתם דרור" (ויקרא כה, י).[5]

וכך כתב גם ספר החינוך (מצווה שלא):

> לתקוע בשופר בעשירי בתשרי שהוא יום הכיפורים... וידוע שמצות התקיעה ביום זה היא **לפרסם חירות** כל עבד עברי, שיצא בן חורין בלי דמים... וזאת התקיעה של יובל היא **לפרסם החירות.**

בפני מי יש לפרסם, ולמה זה חשוב? בפסוקים נאמר (ויקרא שם ט-י): "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם... **וקראתם דרור** בארץ לכל ישביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו **ואיש אל משפחתו תשֻבו**". נראה שקריאת הדרור – הפרסום וההכרזה – נעשית במסגרת המשפחה של האדון, התוקע, כדי שבני המשפחה הקרובים ידעו שעד כה היה העבד במשפחתו של

---

4 אחרונים רבים למדו מהביטוי "מצות חנוכה – נר איש וביתו", שהחובה היא להדליק נרות חנוכה בתוך בית מגורים. אך אם אדם אינו מתגורר בבית במשך ימי חנוכה אלא הוא מחוץ לבית (באונייה, ברכבת, באוהל, ב"שטח"), הוא פטור מהדלקת נר חנוכה. לדברינו אין זו הכוונה. כוונת הביטוי "איש וביתו" היא שהמצווה להדליק נר חנוכה היא חובת במסגרת המשפחה. אמנם יש הלכות היכן להניח את הנרות כשמדליקים בתוך בית – ליד החלון הפונה לרשות הרבים, משמאל לדלת ועוד פרטים, אך הדלקת נרות חנוכה איננה חובת בית כמו מזוזה ומעקה, אלא חובת האדם במסגרת משפחתו. ראה הרחבה בעניין זה בספרי: "הדלקת נר חנוכה – חובה אישית ומשפחתית לא חובת בית", חגי יהודה וישראל, עמ' 229-247.

5 יונתן בן עוזיאל (ויקרא שם) תרגם "וקראתם דרור" – "ותכרזון חירותא".

האדון, ומעתה ואילך אין הוא עוד עבד אלא איש שעוזב את משפחתם ושב אל משפחתו שלו. העבד מוגדר כ"איש" השב "אל משפחתו". כך הסביר הרב שמשון רפאל הירש (שמות כא, ו) את מקומו של העבד במשפחת האדון בתקופת עבדותו:

> "ועבדו לעלם" – ואינו יוצא אלא במות האדון או בהגיע שנת ה"יובל", שעליה נאמר: "ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשבו" (ויקרא כה, י). אם נתבונן בחוק זה, שדבר ה' העמידו בראש חוקותיו, נראה שאין חוק אחר העשוי כמוהו לגלות לנו את מגמתם ותכונתם של חוקי התורה, הנבדלים בתכלית ההבדלה, לפי כללות מהותם הפנימית, מכל חוקות הגויים. הרי זה המקרה האחד והיחיד, שבו גזרה התורה עונש של שלילת חופש, ושלילת חופש זו הכיצד? ציוותה התורה להביא את העבריין לתוך בית משפחה, כדרך שאנו היינו נוהגים לגבי נער עבריין, על מנת לתקנו. והנה, בכמה חבילי סייגים הקיפה התורה את מעמדו של העבד באותה משפחה, כדי שלא תדוכא התודעה המוסרית שבנפש העבריין, כדי שלמרות מעמדו המושפל עדיין יחוש שרוחשים לו כבוד ונוהגים בו מנהג אחווה, ועדיין יוכל לזכות באהבה ולהעניק אהבה! כמה טרחות הטריחה את האדון, כדי שיקוימו קשרי המשפחה של העבד ולא תופקר משפחתו ליגון ולאנחה בעקבות פשעו ותוצאותיו! בשוללה ממנו את החופש, ובכך גם את האפשרות לפרנס את בני ביתו, הטילה התורה את הדאגה הזאת על אלה שמפיקים תועלת מעבודתו בתקופת עבדותו.

בהגיע היובל על בני משפחת האדון לדעת כי העבד סיים את עבדותו והוא שב אל משפחתו שלו. "איש בביתו" הכוונה היא שעל האדון לפרסם את דבר השחרור של העבד במסגרת ביתו – משפחתו. העבד עצמו אינו מצווה לשמוע את התקיעה. אם הוא נמצא מחוץ למקום בית הדין, ודאי שאין הוא יכול לשמוע את תקיעת בית הדין, וגם את תקיעת האדון שלו אין הוא חייב לשמוע. כאמור לפי הרמב"ם התקיעה היא פרסום מעין הכרזה, אך היא איננה מיועדת לאוזנו של העבד.

המצווה לתקוע בשופר ביובל מוטלת על כל אדם, גם על מי שאין לו עבד, כאמור במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב סוף פרק א אות ה; ראש השנה ל ע"א [רמב"ם הל' שמיטה ויובל י, י]):

> "תעבירו שופר בכל ארצכם" (ויקרא כה, ט) – מלמד שכל יחיד חייב.

התקיעה של כל יחיד במסגרת משפחתו יוצרת פרסום רחב יותר, ומלמדת על כך שכל העבדים סיימו את עבדותם ושבים עתה לבתיהם.

כאמור, בשתי מצוות – נר חנוכה ויובל – נזכר בדברי תנאים הביטוי "איש וביתו" או "איש בביתו" במשמעות של איש ומשפחתו או איש במסגרת משפחתו. המכנה המשותף הוא שיש לקיים מצוות אלו במסגרת המשפחה. הרמב"ם (הל' חנוכה, ד, א) פירט את חובת בני הבית להדליק נר חנוכה במסגרת הבית, המשפחה:

> א. כמה נרות הוא מדליק בחנוכה? מצותה שיהיה **כל בית ובית** מדליק נר אחד, בין שהיו **אנשי הבית** מרובין בין שלא היה בו אלא **אדם אחד**, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין **אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים**, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק **נר לכל אחד ואחד** בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד.

בהמשך פירט הרמב"ם (שם ב-ג) את כוונתו במילים: "שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד". הבית כאן הכוונה לאנשי הבית, בין רבים בין אדם אחד. אמנם ביובל לא כתב הרמב"ם דבר בנוגע לחובה לתקוע בשופר במסגרת הבית, המשפחה.

בשתי המצוות הללו מופיע ממד הפרסום. בחנוכה – פרסום הנס, וביובל – פרסום החירות. כאמור, הרמב"ם כתב שביובל המטרה היא לפרסם את החירות, דהיינו הכרזה פומבית ובה מידע חשוב בדבר מעמדו

של העבד מיום זה ואילך,[6] אך בנוגע לנר חנוכה הסביר הרמב"ם אחרת את הביטוי המופיע בגמרא: "פרסומי ניסא" (שבת כג ע"ב; ראש השנה יח ע"ב). הרמב"ם הדגיש שני מרכיבים למצווה: [א] הודעה על הנס; [ב] הודאה ושבח לה' (הל' חנוכה ד, יב):

> מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד. וצריך אדם להיזהר בה, [א] כדי להודיע הנס **[ב] ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו**.[7]

הרמב"ם כתב שהדלקת הנרות היא הודעה על הנס – ביטוי אחר למילה פרסום או הכרזה, וכן ההדלקה היא תוספת בשבח לה' על הניסים שעשה לנו, נוסף על ההלל וההודאה שבתפילה ובברכת המזון בימי חנוכה.[8]

ג. חובת נשים במצוות שופר ביום הכיפורים של יובל

כאמור, בגמרא (ל ע"א) נאמר:

> תקיעת ראש השנה ויובל דוחה את השבת בגבולין, איש וביתו.
> מאי איש וביתו? אילימא איש ואשתו, איתתא מי מיחייבא? והא מצות עשה שהזמן גרמא היא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות!

ההנחה בשאלת הגמרא היא שאישה פטורה מתקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה. הגמרא לא המשיכה לדון בשאלה אם הנחה זו נכונה, והציעה פירוש אחר למילים: איש וביתו. הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך, מצווה שלה, ב) כתב שאכן נשים אינן חייבות לתקוע בשופר ביובל כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה. הרב יעקב חאגיז (שו"ת הלכות קטנות, ב, סי' רצז) נשאל: "האם נשים חייבות בתקיעת שופר של יובל?". תשובתו:

> אפשר דכיון דאיתנהו בשילוח עבדים איתנהו נמי בתקיעת שופר, אף על גב דאי לא תקעו נמי עבדים יוצאים דדרשינן (ראש השנה ט ע"ב) "'יובל היא' אף על פי שלא תקעו". מ"מ שופר סימן לחירות היא וכתיב "וקראתם דרור" בשופר, אם כן אשה נמי מחייבא אף על גב דיובל עשה שהזמן גרמא הוא.

---

6 גם במקומות אחרים כתב הרמב"ם על הפצת מידע חשוב ושם הוא השתמש בביטוי "לפרסם" (רמב"ם הל' יבום וחליצה ד, ה; הל' ערכין וחרמין ח, י; הל' תמידין ומוספין ו, י; הל' בכורות ד, יא).

7 באופן דומה כך גם מצוות סיפור יציאת מצרים. המעשה הוא הסיפור: "ולמען **תספר** באזני בנך ובן בנך" (שמות י, ב), אך הגדרת המצווה היא: "**והגדת** לבנך ביום ההוא לאמר" (שמות יג, ח). יונתן בן עוזיאל תרגם: "ותתני לברך ביומא ההוא" – תלמד את בנך ביום ההוא. ההגדה היא באמצעות דרשת הפסוקים: "ארמי אובד אבי" (דברים כו, ה-ט) שהיה אומר מביא הביכורים, ועליהם נאמר: "**הגדתי** היום לה' אלוקיך" (שם ג). יונתן בן עוזיאל תרגם: "אודינן יומא דין קדם יי אלהך". המצווה היא להגיד – ללמד, אך ההגדה עצמה היא שבח לה'. כך היא ברכת המגיד בסיום ההגדה: "לפיכך אנו חייבים **להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח** למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה ומיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ונאמר לפניו הללויה". כך השיב דרו עבדו של רב נחמן: "אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה: בעי **לאודויי ולשבוחי**. אמר ליה: פטרתן מלומר מה נשתנה. פתח ואמר עבדים היינו". הרמב"ם (ספר המצוות, עשה קנז) כתב: "שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן... וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם **ובהודות לו יתברך על מה שגמלנו מחסדיו** יהיה יותר טוב". כך כתב גם ספר החינוך (מצווה כא – מצוות סיפור יציאת מצרים): "לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן כל אחד כפי צחות לשונו, **ולהלל ולשבח** השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם".

8 ראה הרחבה בספרי: "פרסום הנס ברבים – הודאה לה'", זמני יהודה וישראל, עמ' 399-412.

> ואין להקשות דנימא נמי דאשה פטורה משילוח מהאי טעמא, לאו מילתא הוא. ד"יובל אפקעתא דמלכא" היא דכתיב "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו", וגוזר על ישראל שלא יחזיקו בעבדיהם. אם כן אקרקפתא דגברי ודנשי מנחא.[9]

לפי תשובת הרב יעקב חאגיז, על אף שיובל היא מצוות עשה שהזמן גרמה, אין להגדיר את מצוות שחרור העבדים ביובל כמצוות עשה שהזמן גרמה, כי המצווה לשחרר עבד ביובל היא "אפקעתא דמלכא". התורה אסרה על כל אדם – איש ואישה – להחזיק עבד לאחר יום הכיפורים של יובל. כיוון שכך, מאחר "דאיתנהו בשילוח עבדים איתנהו נמי בתקיעת שופר", הגם שתקיעת השופר ביובל איננה מעכבת את שחרור העבדים.[10]

הביטוי "יובל אפקעתא דמלכא" מופיע בגמרא (בבא מציעא קט ע"א) בנוגע לשדות שחוזרות לבעליהן ביובל, והוא לא נאמר על שחרור עבדים. אך הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך, מצווה מב, יד) כתב בנוגע לשחרור עבד:

> והנה היובל גם כן אפקעתא דמלכא הוא דהעבד קנה עצמו, והוא גזירת הכתוב, ולא בלבד דחייב האדון לשחררו. וכופין על זה לשחרר כמו כל מצות עשה.

במקום נוסף הוא הקביל בין חזרת שדות לבעליהן ובין שחרור עבד (מנחת חינוך, מצווה שלה, א): "אם יש עבדים או שדות, והאדונים מסרבים להחזיר, בודאי כופין עד שתצא נפשו ככל מצות עשה (כתובות פו ע"א), כי הוא מצות עשה לעשות יובל".[11] מדבריו משמע שבית הדין יכופו את האדון לעשות פעולות אלו גם לאחר שעבר יום הכיפורים של יובל. אף הואיל והזמן המוגדר לקיום מצוות אלו הוא יום הכיפורים של יובל, היובל מוגדר מצוות עשה שהזמן גרמה. נראה שהמנחת חינוך לא הסכים לתלות שבין שילוח עבדים לתקיעת שופר כפי שכתב הרב חאגיז "דכיון דאיתנהו בשילוח עבדים איתנהו נמי בתקיעת שופר", וכאמור לעיל לפי המנחת חינוך אישה פטורה מלתקוע ביובל.

ד. נשים – ברכה על מצוות שופר בראש השנה

בסוגייתנו נזכר שנשים פטורות ממצוות שופר כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה. כך נאמר בברייתא בגמרא (קידושין לג ע"ב – לד ע"א; ירושלמי ברכות ג, ג; קידושין א, ז):

---

9 הרמב"ם לא כתב דבר בנוגע לשאלה אם אישה חייבת לתקוע בשופר ביובל, ולא ציין שמצווה זו היא מצוות עשה שהזמן גרמה. הרמב"ם (פירוש המשנה, קידושין א, ז) מנה כמה מצוות שהן מצוות עשה שהזמן גרמן ובכל זאת נשים חייבות בהן: "אכילת מצה ליל פסח, ושמחה במועדים, והקהל, ותפלה, ומקרא מגלה, ונר חנוכה, ונר שבת, וקדוש היום, כל אלו מצות עשה שהזמן גרמה וכל אחת מהן חיובה לנשים כחיובה לאנשים". הרמב"ם (הל' עבודה זרה יב, ג) מנה גם כן מספר מצומצם של מצוות שהן מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים חייבות בהן: "קידוש היום, ואכילת מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח, ושחיטתו, והקהל, ושמחה". בשני המקורות הללו לא ציין הרמב"ם את המצווה לתקוע בשופר ביובל. לפי הרמב"ם (פירוש המשנה קידושין שם) כלל זה שאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמן אינו מוחלט ויש לו חריגים רבים. גם רשימת המצוות שכתב הרמב"ם היא דוגמאות בלבד ואינה כוללת הכול.

10 אמנם, לאישה לא אמור להיות עבד, כי חכמים אסרו על אישה לקנות עבד מפני החשד (בבא מציעא עא ע"א; רמב"ם הל' עבדים א, ב). אם האדון מת, בנו יורש אותו, ואם האדון לא הניח בן זכר, פסק הרמב"ם (הל' עבדים ב, יב) על פי הגמרא (קידושין יז ע"ב): "הרי זה יצא לחירות ואינו עובד לא את הבת ולא את האח ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין". אישה או בת אפוא אינן יורשות עבד. כמו כן, לאישה גם אין אמה עברייה (רמב"ם הל' עבדים ד, יא). אמנם אם בכל זאת אישה קנתה עבד, היא חייבת לקיים את המצוות השייכות בעבד. כך כתב החינוך (מצווה שמד – שלא נעבוד בעבד עברי עבודת בזיון כמו עבודת כנעני): "ונוהגת בזכרים ונקבות, בזמן שהיובל נוהג... ואף על פי שאין ראוי לאשה שתקנה עבד מפני החשד, בכלל המצוה היא מכל מקום". כך כתב החינוך גם במצווה נוספת (מצווה שמז – מצוות עבודה בעבד כנעני לעולם). בהתאם לדברי החינוך הללו, אישה צריכה לשחרר את העבד שלה ביובל.

11 על סמכות בית דין לכוף אדם לקיים מצווה ראה בהרחבה בשיעור ב: "עד שיאמר: 'רוצה אני'", "עד שתצא נפשו".

> תנו רבנן: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה ולולב **שופר** וציצית ותפילין; ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.[12]

בגמרא (לג ע"א) נאמר:

> אין מעכבין את התינוקות מלתקוע.
> הא נשים מעכבין. והתניא: אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב!
> אמר אביי: לא קשיא. הא רבי יהודה, הא רבי יוסי ורבי שמעון.
> דתניא "דבר אל בני ישראל" (ויקרא א, ב) – בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות, דברי רבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: נשים סומכות רשות.

במשנה (לב ע"ב) נאמר שאין מונעים בראש השנה את התינוקות מלתקוע. הגמרא דייקה שמשמע שדווקא את התינוקות אין מונעים כי צריך לחנכם למצוות שיתחייבו בהן כשיגדלו, אך מכאן ניתן להסיק שאם נשים רוצות לתקוע מונעים מהן, כי נשים פטורות מתקיעת שופר מאחר שזו מצוות עשה שהזמן גרמה. רש"י (ד"ה הא נשים מעכבין) כתב שמאחר שאישה פטורה לגמרי ממצוות שופר, אם אישה תתקע היא תעבור על איסור בל תוסיף.[13]

על כך הקשתה הגמרא מתוספתא (ב, יב):

> אין מעכבין את הנשים ואת הקטנים מלתקוע בשבת ואין צריך לומר ביום טוב.

אביי השיב שאין סתירה בין המשנה לתוספתא. משנתנו היא כשיטת רבי יהודה, והתוספתא היא כשיטת רבי יוסי ורבי שמעון. בתורה נאמר בציווי על קרבן עולה: "דבר אל בני ישראל אדם כי יקריב מכם קרבן" (ויקרא א, ב), ובסמוך לפסוק זה נאמר (שם ד): "וסמך ידו על ראש העולה". רבי יהודה דרש שהמילים "בני ישראל" סמוכות למילה "וסמך" ומכאן שדווקא בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות. מכאן שמשנתנו שממנה הסקנו שמונעים מנשים לתקוע בראש השנה, היא על פי דעת רבי יהודה שמי שפטור ממצווה ובכל זאת עושה אותה עובר על איסור בל תוסיף, ולכן אסור לנשים לתקוע בראש השנה. אך הברייתא היא כדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים רשאיות לקיים מצוות שהן אינן חייבות בהן, והן אינן עוברות על איסור בל תוסיף.

ר"ת כתב שהלכה היא כרבי יוסי שאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמן, אך היא רשאית לקיים אותן, ולדברי ר"ת היא אף רשאית לברך עליהן.[14] כך הם דברי ר"ת (לג ע"א תוד"ה הא רבי יהודה [עירובין צו ע"א תוד"ה דילמא]):

> ומותרות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא אף על גב דפטורות מן דבר המצוה ההיא ומתעסקות בהן, כמו מיכל בת כושי שהיתה גם מברכת.[15]

---

12 מקור הברייתא הוא בתוספתא (קידושין א, י), אך שם לא נזכר שופר.

13 ההשוואה בין האיסור או הרשות שיש לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן לבין מחלוקת התנאים בנוגע לסמיכה, ודברי רש"י שלפי דעת האוסרים אישה שתתקע בשופר תעבור על איסור בל תוסיף, מבוססים על דיון רחב בנושא בגמרא (עירובין צה ע"א – צו ע"ב) ובדברי רש"י שם.

14 הרחבה בנושא זה ראה בספרי: "ברכה – מי שחייב מדרבנן במצוות, ועל מצוות עשה שהזמן גרמן", באר יהודה – בבא קמא, עמ' 429-442.

15 בתוספות (עירובין צו ע"א ד"ה דילמא סבר) כתוב בשמו של ר"ת באופן אחר על מיכל בת שאול "שהיתה מסתמא גם מברכת". יש להעיר שהגמרא אינה מזכירה שהיא בירכה על התפילין, במיוחד לאור העובדה שאת ברכות המצוות תיקנו אנשי כנסת גדולה (ברכות לג ע"א) ובזמן שאול המלך טרם בירכו ברכות המצוות.

ר״ת ציין בהמשך דבריו רשימה של מצוות שיש לברך עליהן, אך הבחין בין מצוות דאורייתא כמו ציצית ותפילין, ובין מצוות דרבנן כמו הדלקת נר חנוכה ומקרא מגילה בפורים. חכמים תיקנו לקיים מצוות עשה מסוימות כמו הדלקת נר חנוכה ומקרא מגילה בפורים, והם גם קבעו את כל תנאי הקיום של המצווה: מי חייב בה, האם מברכים עליה ומי מברך עליה ובכלל זה גם נשים, מה תוכן הברכה, ועוד.[16]

על דברי רבנו תם חלקו התוספות:

> ומיהו יש לדחות... אשה אפילו מדרבנן לא מיחייבא אמצות עשה שהזמן גרמא, כדמוכח בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) גבי נשים חייבות בקדוש היום דבעי למימרא מדרבנן ופריך עלה דאם כן כל מצות עשה שהזמן גרמא ניחייבו מדרבנן, ולענין סוכה מוכח בהדיא בריש סוכה (דף ב:) דאפילו מדרבנן לא מיחייבא היכי אמרה ״וצונו״?

לדברי תוספות אישה אינה חייבת כלל במצוות עשה שהזמן גרמן, ואשר על כן אינה רשאית לברך על המצוות ״אשר קידשנו במצוותיו וציוונו״. גם הרמב״ם (הל׳ ציצית ג, ט) כתב שנשים אינן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן:

> ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה. כן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן.

לפי הרמב״ם נשים רשאיות לקיים מצוות שלא צוו בהן, אך הן לא תברכנה. הסיבה היא שמברכים רק על מצוות שחייבים לקיים, בין אם המצווה מהתורה בין אם היא מדרבנן, ואין מברכים על מצוות שאין חייבים לקיימן. לפי רבנו תם מברכים על מצווה כשמקיימים אותה, גם אם אין חייבים לקיימה.

על קושיית תוספות על ר״ת, איך אישה רשאית לברך ״אשר קידשנו במצוותיו וציוונו״ כאשר היא איננה מצווה,[17] השיבו הר״ן והרשב״א (לג ע״א):

> ולא תימא כיון שלא נצטוו היאך יאמרו ״וצונו״ וכדדייקינן גבי נר חנוכה ״והיכן צונו״ (שבת כג ע״א)? דלא קשיא, דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר, שפיר מצי אמרי ״וצונו״.

על דברי הר״ן והרשב״א שנימקו ״דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר״, יש לשאול: מה בכך ״שהאנשים נצטוו״? מה מועיל ״שהאנשים נצטוו״ לכך שנשים תברכנה על מצוות שלא הצטוו בהן?

הרב יוסף דב סולובייצ׳יק (רשימות שיעורים – סוכה מד ע״ב) הסביר את עמדת ר״ת ואת עמדת הרמב״ם שחלק עליו:

> ויש לחקור בדין ברכות המצוות האם מברכים על קיום מצוה או דוקא על חובת מצוה. ונ״מ אם מברכים על מצות רשות. ונראה דלרמב״ם מברכים רק על חיוב המצוה ולא על קיום המצוה... ראייה לכך משיטתו (פ״ג מציצית הל״ט) שאין הנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, אף על פי

---

16 דברי ר״ת נזכרו בדברי תוספות וראשונים אחרים: תוספות (גיטין מ ע״א ד״ה כשרבו; חולין קי ע״ב ד״ה טלית); הראב״ד (הל׳ ציצית ג, ט) כתב שיש מי שחולק על הרמב״ם וסובר שנשים רשאיות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמן; ר״ן (ראש השנה לג ע״א; ראש השנה ט ע״ב בדפי הרי״ף, סוכה י ע״א בדפי הרי״ף); רא״ש (קידושין א, מט), ועוד. ראשונים אחרים חלקו עליו. בהמשך התוספות לא נזכר מי הוא שחלק, אך הרמב״ן (קידושין לא ע״א) זיהה אותו עם ״הרב רבי יצחק הזקן ז״ל הידוע, בעל התוספות״. ראשונים נוספים שחלקו על ר״ת: רמב״ן (קידושין שם); רמב״ם (הל׳ ציצית ג, ט; הל׳ שופר ב, ב; הל׳ סוכה ו, יג בראב״ד) ועוד. ר״ת התכתב בעניין זה עם רבנו אפרים מרגנשבורג (ספר הישר – חלק התשובות, סי׳ סד, ה; סי׳ סו, ד).

17 מעניין לציין שבשם תלמיד ר״ת (שיטת הקדמונים, לח ע״א) נאמר שבתחילה לא היה נראה לרבנו תם שנשים יברכו ואחר כך חזר בו: ״ואין נראה לרבנו תם נשמתו עדן, שהרי היאך יאמרו וציונו מאחר שאינן מצוות. ואחר כך חזר בו ואמר שיכולות לברך״.

שמסתבר שיש לאשה קיום מצוה במצוות עשה שהזמן גרמן, ועל כרחך שהברכות הותקנו דוקא על חובת מצוה ולא על קיום מצוה.

נראה לפרש את דברי הר"ן והרשב"א על בסיס דברי הרי"ד סולובייצ'יק. חכמים לא תיקנו את נוסח הברכות על המצוות בלשון יחיד 'אשר **קידשני** במצוותיו **וציווני**' אלא בלשון רבים: "אשר **קידשנו** במצוותיו **וציוונו**". דברי הר"ן והרשב"א ש"האנשים נצטוו" – כוונתם היא שזו מצווה ששייכת לכל עם ישראל. גם אם יש מצוות שרק קבוצה מסוימת מקיימת, כמו מצוות שרק חכמי הסנהדרין מקיימים וכד', המצוות שייכות לכול.[18]

כך הסביר רבנו חיים בן עטר, אור החיים הקדוש (שמות לט, לב), את האמור בפסוק: "ותכל כל עבדת משכן אהל מועד, ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו":

> "ויעשו בני ישראל...". והגם שלא עשה אלא בצלאל וחכמי לב, שלוחו של אדם כמותו וכאילו כל ישראל עשו, והגם שלא מצינו שעשה בצלאל אלא במאמר ה' ולא הם שלחוהו, אף על פי כן הרי הסכימו עליו.
>
> עוד נראה כי כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה, והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל כל אחד יעשה היכולת שבידו ויזכו זה לזה. ואולי כי לזה רמז באומרו "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), פירוש לצד שהוא כמותך כי בשלומו ייטיב לך ובאמצעותו אתה משלים שלימותך ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך.
>
> ובזה מצאנו נחת רוח, כי ה' צוה תרי"ג מצות ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם, וזה לך האות כהן ולוי וישראל ונשים, יש מצות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם, ויש מצות לישראל שאינם בכהנים, וכן בלוים, וכן בנשים, ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו אשר יכוונו להם? אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכו זה מזה, והוא מה שאמר הכתוב כאן "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה'". כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, יאמר על כללותם שעשו הכל.

לפי ר"ת אישה מברכת על מצוות שופר כי הברכה היא על עצם הציווי שעם ישראל הצטווה לקיים מצווה זו בראש השנה. כך גם כשתברך על מצוות נוספות שהזמן גרמן כשתשב בסוכה או כשתיטול ארבעת המינים. אין מדובר על ברכה על מצווה שאיש אינו מצווה בה מבחינת מסגרת הזמן או כללי ההלכה של המצווה, אלא על מצווה שבאותו זמן מוגדר עם ישראל מצווה לקיימה. זו הכוונה של הר"ן והרשב"א "דכיון שהאנשים נצטוו". זו מצווה שעם ישראל הצטווה אם כי בפועל רק האנשים חייבים לקיימה, ולכן גם הנשים רשאיות לקיים את המצווה ואף לברך.[19]

---

18 הרב יצחק זאב סולובייצ'יק (חידושי הגרי"ז, רמב"ם הל' ברכות יא, טז) הקשה מדוע נשים מברכות ברכת התורה, הרי הן פטורות מתלמוד תורה. במיוחד קשה לדעת הרמב"ם (הל' ציצית ג, ט) שפסק שנשים אינן מברכות על מצוות שהן פטורות מהן. הוא השיב בשם אביו הרב חיים מבריסק שברכת התורה איננה על לימוד תורה "רק דהוא דין בפני עצמו דהתורה בעי ברכה... ונשים פטורות רק מהמצווה של תלמוד תורה, אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של תלמוד תורה, ולימודן הוי בכלל תלמוד תורה ושפיר יש להן לברך על לימודן".

19 על מחלוקת ר"ת והרמב"ם ראה: הרב אלחנן וסרמן (קובץ שעורים, קידושין, אותיות קמב-קמג; בבא בתרא, אות נד); הרב משה פיינשטיין ("בענין ברכה לנשים במ"ע שפטורות", דברות משה, קידושין סי' מה); הרב ישראל גוסטמאן (קונטרסי השיעורים – קידושין, שיעור כ אות ב). הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע אומר, א, או"ח סי' לט, ט-י) כתב שמחלוקת ר"ת ורמב"ם בנוגע לברכה על מצוות עשה שהזמן גרמן תלויה במחלוקתם אם מברכים על מנהג. לפי הרמב"ם אין מברכים על מנהג ולפי ר"ת מברכים, אך כתב שאין זה תואם את דברי הראשונים האחרים שתמכו בר"ת או ברמב"ם. יש לדייק שגם ר"ת אמר שמברכים על מנהג, ובלבד אם במנהג יש קיום מצווה, כמו ברכה על אמירת הלל בראש חודש, שהיא כמו ברכה על קריאה בתורה או קריאת מגילה. עוד במחלוקת הראשונים אם נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן: הרב יצחק יוסף (ילקוט יוסף, ציצית ותפילין, סי' יז, ו ובהערה ו).

אנשי כנסת הגדולה תיקנו לברך לפני כל מעשה מצווה (ברכות לג ע"א). המטרה היא לדעת מה היא פעולת המצווה הנדרשת ולהתכונן נפשית לתוכן המצווה.[20] אשר על כן, לדעת ר"ת מאחר שאישה רשאית לקיים את פעולות המצוות שהזמן גרמן, על האישה לברך על מנת שתבין ותכוון באופן ממוקד לפעולת המצווה שהיא עושה. זו עבודת הנפש שקודמת לעבודת הגוף. עשיית מצווה מבלי ביאור – הכוונה שבפעולה חסרה, ולכן כל מי שעושה מצווה מברך עליה. הראשונים שחלקו על ר"ת בנוגע לברכה הסכימו שאישה רשאית לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן, ומן הראוי היה שתברך עליהן, אך מאחר שנוסח הברכה הוא "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו", היא איננה רשאית לברך כי היא איננה מצווה.

סיכום

בברייתא נאמר בנוגע לתקיעת שופר של יובל שיש לתקוע "איש בביתו" ולפי רב הונא אדם תוקע בביתו בכל מקום "בארצכם", אך עליו לעשות כן בזמן שבית דין יושבים, דהיינו עד שש שעות. הדגש בברייתא "איש וביתו" במובן של "איש בביתו" הוא שאת התקיעה, שהיא פרסום והכרזה – קריאת דרור, יש לעשות במסגרת משפחתו של האדון. על בני הבית לדעת שהעבד שהיה בביתם, משפחתם, סיים כעת את עבדותו והוא שב אל משפחתו. "ואיש אל משפחתו תשובו" – מעתה ואילך העבד הוא "איש" השב "אל משפחתו". ממד הפרסום שיש בהכרזה זו תואם לאותו ביטוי שמופיע בהקשר למצוות נר חנוכה: "נר חנוכה – נר איש וביתו". גם בחנוכה המסגרת של קיום המצווה היא בבית במובן של משפחה. יש דרגות שונות של אופי קיום המצווה: רק ראש הבית מדליק, ויש מהדרין ויש מהדרין מן המהדרין, אך כל הדרגות הללו הן במסגרת המשפחה. יש גם הלכות היכן מניחים את המנורה בתוך הבית, אך עיקר המצווה היא בקיומה "איש בביתו".

הרמב"ם ובעקבותיו ספר החינוך הסבירו שמטרת התקיעה היא "פרסום החירות", ובחנוכה נזכר כמה פעמים בתלמוד שמטרת ההדלקה היא "פרסום הנס". אמנם הרמב"ם פירש שבחנוכה אין מדובר על פרסום במובן של הודעה והכרזה, אלא שבח והודאה לה' על הנס.

הגמרא עסקה בשאלה אם אישה חייבת לתקוע בשופר ביובל, וההנחה היא שהיא פטורה כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה. הרב יוסף באב"ד כתב שאישה אכן פטורה מלתקוע ביובל, אך הרב יעקב חאגיז טען שאמנם תקיעת שופר ביובל היא מצווה שהזמן גרמה, אך החובה לשחרר עבד היא "אפקעתא דמלכא", ומאחר שאישה מצווה לשחרר את עבדה, היא מצווה גם לתקוע בשופר ביובל, על אף שהעדר תקיעת שופר איננו מעכב את שחרור העבד.

בנוגע לתקיעת שופר בראש השנה, ההלכה היא שאישה פטורה אך היא רשאית לקיים את המצווה. ראשונים חלקו בשאלה אם אישה מברכת על שופר וכן על מצוות עשה אחרות שהזמן גרמן. לדברי תוספות, הרמב"ם וראשונים נוספים אישה איננה מברכת כשהיא מקיימת מצוות אלו מפני שאיננה יכולה לומר "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו" שהרי היא לא צוותה לקיים את המצווה. אך לדברי ר"ת אישה מברכת מאחר שנוסח הברכה איננו בלשון יחיד אלא בלשון רבים: "קידשנו", "ציוונו". הברכה היא על מצווה שבאותו זמן מוגדר עם ישראל מצווה לקיימה גם אם בפועל רק האנשים חייבים לקיימה. אנשי כנסת הגדולה תיקנו לברך ברכת המצוות לפני שמקיימים מצווה, כי הברכה היא מעבודת הנפש לפני עבודת הגוף, ונועדה להבהיר לעושה המצווה את תכליתה וייעודה, את פעולת המצווה, ולהתמקד בה.

---

20 ראה הרחבה בענין זה בשיעור כג: "ושמע קול שופר" - המצווה והברכה (סעיף א).